

UN HUMANISTA MALLORQUÍ I EL SEU SEPULCRE

GABRIEL ALOMAR i ESTEVE

L'estudi a fons de l'escultura renaixentista mallorquina està quasi totalment per fer, a causa principalment de la manca d'investigacions en el documentari copiós que encara es conserva en els arxius de les cases nobles de Mallorca.

Quadrado, recercant en els llibres i lligalls de l'Arxiu Capítular, va trobar i publicar notícies importants sobre l'escultor aragonès Juan de Salas i la seva obra a la Seu de Mallorca¹. Per la meua part basant-me, únicament en apreciacions estilístiques, he tractat repetidament de sistematitzar succintament el renaixement escultòric mallorquí en pedra de Santanyí en quatre tallers o obradors². Aquests quatre obradors, els artistes o artesans dels quals estaven inevitablement entremesclats, són els següents:

a) El dels deixebles de Guillem Sagrera al voltant del seu fill Francesc, artista i prevere (actiu entre 1488 i 1511). D'aquest obrador en sortien encara formes gòtiques, si bé combinades amb elements renaixentistes.

b) El que vaig donar a conèixer amb el nom del Mestre del Palau Valentí, ja que la seva personalitat es manifesta en les importants restes que se'n conserven en el Museu de Son Berga, procedents del demolit palau de la família Valentí-Ses To-

res. Qui sap si a l'arxiu de la Casa Quint-Safortesa, que va succeir la dels Valentins, es podrà trobar algun dia el nom del mestre d'aquest taller.

c) El de Juan de Salas, que va treballar únicament a la Seu de Mallorca i del qual Quadrado dona notícies importants. És el taller més personalitzat. Segons es ben conegut dels historiadors de l'art hispànic, quan Juan de Salas va arribar a Mallorca, l'any 1526, ja era ben conegut a la regió de la qual era nadiu, l'Alt Aragó, en la qual havia executat obres notables, principalment a la catedral de Jaca. A la de Mallorca hi deixà la totalitat del cor central, desaparegut amb la reforma gaudiniana, però del qual resten obras tan importants com la trona major (que no era precisament trona sinó «cantoria», dins l'estil de les de moltes esglésies de Toscana), la portalada del mateix cor i part del cadirat de fusta. Resta també la guarnició interior del portal principal del temple, en la qual el disseny bellíssim dels detalls segueix quasi al peu de la lletra els grutescos de Raffaele. En l'obra de Juan de Salas, que sojornà a Mallorca nou anys (fins al 1535), no s'hi pot trobar ja la més petita reminiscència gòtica: el mestre és un dels representants més notables del plateresc hispànic. La influència de Juan de Salas sobre el renaixement mallorquí, present especialment en les finestres dels «estudis» o entresols de les cases de la nostra ciutat, va ser decisiva.

d) Del darrer, cronològicament, dels obradors renaixentistes de Mallorca sortiren els artistes i artesans que ornamentaren la gran façana del Palau Catlar o Des-Catlar amb les seves finestres «de creu», al carrer anomenat avui del Sol.

A part d'aquests obradors, a principi del segle XVI a Mallorca hi va haver un mestre de nom totalment ignot del qual es conserven uns pocs baixos relleus, tres dels quals es conserven al museu-palau de la possessió Sa Vall i que són obres d'art de primer ordre, comparables en qualitat a les dels millors escultors florentins com Donatello o Desiderio de Settignano. El fet que estiguin treballats en pedra de Santanyi o de Felanitx prova que no són obres importades.⁴

Dins l'estil de Juan de Salas, si bé més bast, i més encara dins el dels que executarien la façana del Palau Des-Catlar, es conserva a Mallorca una petita obra d'art de la qual ningú no s'havia ocupat fins ara: la tomba de l'humanista —i lul·lista, com tots els humanistes mallorquins de l'època— Joan Cabaspre.

Es tracta d'un petit sarcòfag col·locat a certa altura en una de les parets laterals de la capella de Sant Onofre (la primera entrant a la dreta) de l'església de Sant Francesc de Palma, mig amagat dins l'embalum del retaule barroc.

A la cara de davant del sarcòfag hi ha representat un doctor i amic dels llibres, en una forma que fa indiscutibles aquestes qualificacions. La figura, vestida amb roba talar, duu tapat el cap amb el birret de doctor que li correspon com a catedràtic de Doctrina Lul·liana, càtedra que va obtenir (en la qual va ser mestre del famós Nicolau de Pachs) el 13 d'octubre de 1503. La figura està ajaguda damunt dos llibres voluminosos amb les seves tancadures. Amb un dit, assenyalava un altre llibre petit, obert i posat verticalment.

El nostre humanista, que pertanyia a una coneguda nissaga de cavallers (n'ha quedat el record de la possessió Son Cabaspre, que darrerament va ser propietat dels Villalonga-Mir, en el terme d'Esporles), era fill de Joan Cabaspre i Gual i de Jerònia Santjuan i Termes, tots llintages ben mallorquins.

Les seves obres manuscrites s'han perdut totes, si bé, segons Bover, l'il·lustrat Bonaventura Serra, al segle XVIII, en va arribar a conèixer una de titulada *De Ordinatione superiori et inferiori*.⁵

La inscripció que hi ha sota el sarcòfag formant-hi conjunt és escrita amb belles lletres renaixentistes de fàcil lectura encara avui. El text és el següent:

HIC IACET. IOÃS. CABASP
RE. VIR. PATRI. ETINTS. QUI
SIBIMORIËS. VIVIT. DEOÃ
OS. 4ET70. QUOR6ET
20. DIVI. R IVI.I.I. DOC
MA. SUB. ET. DOCU4
T. OBIT. ÂNO. 1523.

(Hic iacet Johannes Cabaspre vir patricius et intelligens qui sibi moriens vivit Deo Annos IIII et LXX quorum VI et XX divi Raymundus Lulli dogma substinuit et docuit. Obiit anno MDXXIX).

NOTES

¹ Quadrado, J.M. *España, sus monumentos y artes*. Les notícies sobre els treballs de Juan de Salas a la Seu de Mallorca es troben a la pàg. 757 i seg.

² Alomar i Esteve, G. *Paraheràldica mallorquina de l'època cavalleresca*. «Studia in honorem prof. M. de Riquer», Quaderns Crema, Barcelona.

ÍD., *Introducció a l'estudi de l'escultura mallorquina en el trànsit del gòtic al renaixement*. «Reial Acadèmia de Belles Arts de Sant Sebastià», Palma de Mallorca. Curs 1984-1985.

³ Alomar i Esteve, G. *Guillem Sagrera y la arquitectura mallorquina del siglo XV*. «Colegio Oficial de Arquitectos de Cataluña y Baleares», 1970. Pàg. 247 i seg.

⁴ Els baixos relleus que hi ha a Sa Vall són tres. No en coneixem la procedència. Quan els vaig descobrir formaven part de la col·lecció reunida pel comte de Ribes i es trobaven dipositats dins una petita capella moderna sense interès ni culte que estava emplaçada en el lloc anomenat Bons Aires, dins l'actual eixample de Palma. S'hauria d'estudiar si són de mans del mateix autor d'un sant Jeroni col·locat damunt el portal del convent del mateix nom i d'un sant Antoni que es troba dins l'entrada de la casa Oliver, al carrer de Sant Alonso núm. 12. No és descartable la possibilitat que sien totes obres excepcionals del mateix Juan de Salas.

⁵ Bover, J.M. *Biblioteca de escritores baleares*. Palma de Mallorca 1868. Pàg. 129.